

هوالمصور

نقد و بررسی دیدگاه
جلال الدین سیوطی
در موضوع «مجموعه
ومیین» و «اسباب
نزول» با تأکید بر آراء
علامه طباطبائی (ره)

مؤلف:

فتحیه فتاحی زاده

استاد دانشگاه الزهراء (س)

با همکاری:

فاطمه حبیبی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

زینب نقوی

کارشناس ارشد دانشگاه الزهراء (س)

فریده امینی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

نقد و بررسی دیدگاه جلال الدین سیوطی در موضوع «مجمّل و مییّن» و «اسباب نزول» با تأکید بر آراء علامه طباطبایی (ره)

ناشر:

انتشارات دانشگاه الزهراء (س)

طراحی صفحات:

کارگاه گرافیک فرگاهی

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۰۳۹-۱-۳

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

مؤلف:

فتحیه فتاحی زاده

استاد دانشگاه الزهراء (س)

با همکاری:

فاطمه حبیبی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

زینب نقوی

کارشناس ارشد دانشگاه الزهراء (س)

فریده امینی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

سرشناسه: فتاحی زاده، فتحیه، ۱۳۴۳ -
عنوان قرارداد: الاتقان فی علوم القرآن، فارسی، برگزیده، شرح
المیزان فی تفسیر القرآن، فارسی، برگزیده، شرح
عنوان و نام پدیدآور: نقد و بررسی دیدگاه جلال الدین سیوطی در موضوع «مجمّل و میین»
و «اسباب نزول» با تأکید بر آراء علامه طباطبایی (ره) / مؤلف فتحیه فتاحی زاده؛ با همکاری
فاطمه حبیبی، زینب نقوی، فریده امینی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه الزهراء (س)، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۲۱۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۰۳۹-۱-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۹ - ۲۱۳.
موضوع: سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، ۸۴۹-۹۱۱ ق. الاتقان فی علوم القرآن -- نقد و تفسیر
موضوع: طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰. المیزان فی تفسیر القرآن -- نقد و تفسیر
موضوع: قرآن -- مسائل ادبی
موضوع: قرآن -- مسائل لغوی
موضوع: قرآن -- صرف و نحو
موضوع: قرآن -- علوم قرآنی
موضوع: تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر
موضوع: Criticism & interpretation -- 20th century -- Shiite hermeneutics
شناسه افزوده: حبیبی، فاطمه، ۱۳۶۴ - شناسه افزوده: نقوی، زینب، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده: امینی، فریده، ۱۳۶۲ -
شناسه افزوده: سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، ۸۴۹-۹۱۱ ق. الاتقان فی علوم القرآن، برگزیده، شرح
شناسه افزوده: طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰. المیزان فی تفسیر القرآن، برگزیده، شرح
شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء
رده بندی کنگره: ۲۴۳۷۱۳۹۶ الف۹س/ BP۸۲/
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۹۳۶۱۱

مراکز پخش:

ونک، دانشگاه الزهراء (س)

تلفن: ۸۸۰۴۸۹۳۳-۸۵۶۹۲۷۶۹

بلوار کشاورز، نبش ۱۶ آذر،

انتشارات دانشگاه الزهراء (س)

وبگاه فروش اینترنتی:

<http://research.alzahra.ac.ir>

کلیه حقوق برای دانشگاه الزهراء (س)

محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار	
۱۷	بخش اول نقد و بررسی دیدگاه جلال‌الدین سیوطی در مجمل و مبین با تأکید بر آراء علامه طباطبایی (ه)	
۱۹	فصل اول تحلیل آیات مجمل کتاب الإیتقان فی علوم القرآن و بررسی چگونگی اسباب اجمال در این آیات	
۲۱	۱. مفهوم‌شناسی مجمل	
۲۴	۱-۱. اصطلاح مبهم	
۲۴	۲-۱. اصطلاح متشابه	
۲۶	۳-۱. تفاوت مبهم و متشابه	
۲۶	۲. اسباب اجمال از نظر سیوطی	
۲۷	۱-۲. اجمال مرتبط با ویژگی‌های لفظ	

۴۶	اجمال مرتبط با خصوصیات کلام	۲-۲.
۶۴	اسباب اجمال از نگاه علامه طباطبایی	۳.
۶۵	بیان نشدن زمان حادثه یا نام اشخاص	۱-۳.
۶۵	بیان یک موضوع در جایگاه‌های مختلف	۲-۳.
۶۸	بیان اجمالی غرض و محتوای کلی سوره	۳-۳.
۶۹	اجمال‌گویی با هدف بیان یک موضوع به شکل غیرمستقیم	۴-۳.
۷۲	جمع‌بندی فصل	
۷۴	پرسش	
۷۶	پژوهش	
۷۷	فصل دوم تحلیل آیات مبین و اقسام آن در کتاب الإتقان فی علوم القرآن	
۷۹	تعریف مبین	۱.
۷۹	بررسی انواع مبین از نگاه سیوطی	۲.
۸۰	مبیین متصل	۱-۲.
۸۲	مبیین منفصل	۲-۲.
۸۲	مبیین منفصل قرآنی	۱-۲-۲.
۱۰۳	«مبیین» منفصل سنت	۲-۲-۲.
۱۰۵	بررسی آیات مورد اختلاف در اجمال یا عدم اجمال	۳.
۱۰۵	حکم سرقت (المائدة: ۳۸)	۱-۳.
۱۰۸	حکم وضو (المائدة: ۶)	۲-۳.

۱۱۱	مصادیق تحریم وطی (النساء: ۲۳)	۳-۳.
۱۱۵	إخبار از حلیت بیع و تحریم ربا (البقرة: ۲۷۵)	۳-۴.
۱۱۶	آیات دارای اسامی شرعی	۳-۵.
۱۱۹	جمع بندی فصل	
۱۲۱	پرسش	
۱۲۳	پژوهش	
۱۲۴	جمع بندی بخش اول	
۱۲۶	منابع	
۱۳۳	بررسی و نقد آراء سیوطی در اسباب نزول با تأکید بر آراء علامه طباطبایی (ره)	بخش دوم
۱۳۵	مسائل کلی در باب اسباب نزول	فصل اول
۱۳۷	تعریف لغوی و اصطلاحی اسباب نزول	۱.
۱۳۹	فواید اسباب نزول	۲.
۱۴۰	اهمیت نقد اسباب نزول	۳.
۱۴۱	راه دستیابی به اسباب نزول	۴.
۱۴۵	ضوابط پذیرش روایات اسباب نزول	۵.
۱۴۵	اعتبار سند روایی	۵-۱.
۱۴۸	صراحت روایت در بیان سبب	۵-۲.
۱۴۹	عدم اخلال به پیوستگی آیات	۵-۳.
۱۵۲	مقارن نزول بودن قصه	۵-۴.

۱۵۳	موافقت با دلالت آیات	۵-۵.
۱۵۵	آسیب شناسی روایات اسباب نزول	۶.
۱۵۵	وضع و تحریف	اول.
۱۵۹	التباس سبب نزول با جری و تطبیق	دوم.
۱۶۱	اسباب اجتهادی	سوم.
۱۶۳	نقل به معنای ناصواب	چهارم.
۱۶۴	تعارض اخبار	پنجم.
۱۶۵	ضعف سندی	ششم.
۱۶۶	بررسی لباب النقول	۷.
۱۶۶	امتیازها	۱-۷.
۱۶۸	کاستی‌ها	۲-۷.
۱۶۸	روش علامه طباطبایی در بررسی و نقد روایات	۸.
۱۶۹	نقد سند	۱-۸.
۱۶۹	نقد متن	۲-۸.
۱۷۱	جمع بندی فصل	
۱۷۳	پرسش	
۱۷۵	پژوهش	
۱۷۷	فصل دوم نقد و بررسی مبانی فکری و روش سیوطی در روایات اسباب نزول	
۱۸۰	بررسی مبانی سیوطی در روایات اسباب نزول	۱.
۱۸۰	اعتبار سند	۱-۱.

۱۸۲	۲-۱ .	صراحت تعبیر راوی
۱۸۵	۳-۱ .	حسی بودن گزارش
۱۸۷	۴-۱ .	تعدد اسباب، وحدت نازل
۱۸۹	۵-۱ .	وحدت سبب، تعدد نازل
۱۹۴	۶-۱ .	تکرار نزول
۱۹۸	۲ .	نقد و ارزیابی روش برخورد سیوطی با روایات اسباب نزول
۱۹۹	۱-۲ .	حذف بی دلیل سبب نزول
۱۹۹	۲-۲ .	نقل دیدگاه تفسیری
۲۰۰	۳-۲ .	غفلت از جمع میان روایات
۲۰۱	۴-۲ .	غفلت از معیارهای نقد متنی روایات
۲۰۲		جمع بندی فصل
۲۰۴		پرسش
۲۰۶		پژوهش
۲۰۷		جمع بندی بخش دوم
۲۰۹		منابع

پیش‌گفتار

ارزیابی و نقد یک موضوع، فرایندی است که ضمن کمک به تبیین دقیق موضوع مورد ارزیابی، به تغییر یا اصلاح نگرش، ارتقای دانش و افزایش توانایی مخاطب موضوع، در تفکیک و تمییز آراء صحیح از سایر آراء منجر می‌شود.

اثر حاضر، دیدگاه‌های سیوطی، از عالمان اهل تسنن را در بحث‌های «مجمّل و مبین» و اسباب نزول، با تأکید بر دیدگاه‌های علامه طباطبایی (ره)، از عالمان شیعی، بررسی می‌کند. موضوع اسباب نزول در *الاتقان فی علوم القرآن*، بخشی مجزا را به خود اختصاص داده است، اما اندیشه‌های سیوطی در باب اسباب نزول و آثار تفسیری وی با اندیشه عالمان شیعی ارزیابی نشده است. همچنین در موضوع *مجمّل و مبین* نیز کتاب *الاتقان*، بخشی مجزا دارد؛ در صورتی که در منابع علوم قرآنی شیعی، به این موضوع چندان توجه نشده است. از این رو، اثر حاضر آراء سیوطی را در دو موضوع *مجمّل و مبین* و اسباب نزول، با تأکید بر دیدگاه‌های علامه طباطبایی، عالم گران قدر شیعی، در *تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن* ارزیابی و نقد می‌کند.

دغدغه گردآوری پژوهش حاضر، از تفاوت دیدگاه‌ها میان عالمان شیعی به ویژه علامه طباطبایی و سیوطی عالم اهل سنت، در موضوع *مجمّل و مبین* و اسباب نزول پیدا

شد. پژوهش حاضر، خلأ موجود در سرفصل‌های ارائه شده در واحدهای علوم قرآنی ۳ و ۴ مقطع کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث را برطرف می‌کند. همچنین به عنوان منبعی کمک‌درسی، تا حدودی نیاز دانشجویان برای رسیدن به آراء شیعی ذیل این موضوعات را مرتفع می‌سازد.

اثر حاضر در دو بخش گردآوری شده است. بخش اول، از میان مباحث اصولی، بحث مجمل و مبین را - که از شیوه‌های کاربرد دلالت‌ها در قرآن کریم است - بررسی می‌کند.

جلال‌الدین سیوطی در *الإتقان فی علوم القرآن*، عواملی را با عنوان اسباب اجمال برمی‌شمارد که وجود آن‌ها در برخی از آیات قرآن کریم، سبب اجمال آیات شده است و به همین سبب، بخشی از آیات قرآن را نیازمند تبیین دانسته است.

- فصل اول از بخش اول پژوهش حاضر با عنوان «تحلیل آیات مجمل کتاب *الإتقان فی علوم القرآن* و بررسی چگونگی اسباب اجمال در این آیات»، آیات مجمل مورد نظر سیوطی و چگونگی اسباب اجمال در این آیات را بررسی می‌کند؛ ضمن آنکه در بررسی واژه یا واژه‌های مجمل و نیز نحوه بهره‌گیری وی از روایات کتاب *الإتقان* و تفسیر *الدر المنثور*، تحلیل می‌شود. همچنین در این فصل، موضوع «سیاق»، اعم از سیاق کلمات، جملات یا آیات که علامه طباطبایی برای روشن شدن معنای آیات قرآن کریم، به آن اهتمام و توجه ویژه داشته است، بررسی و شیوه او در به‌کارگیری «سیاق» تبیین می‌شود.
- فصل دوم با عنوان «تحلیل آیات مبین و اقسام آن در کتاب *الإتقان فی علوم القرآن*» به اقسام مبین (مبین متصل و منفصل)، تفاوت دیدگاه جلال‌الدین سیوطی و علامه طباطبایی در مبین بودن آیات و نیز چگونگی برطرف کردن اجمال می‌پردازد.

بخش دوم کتاب، موضوع اسباب نزول را بررسی می‌کند؛ چراکه روایات اسباب نزول، به عنوان میراث گران‌بهای صدر اسلام، همواره نقشی محوری در تبیین معارف قرآنی

داشته است. بخش حاضر، مبانی و معیارهای مورد نظر سیوطی در به‌کارگیری روایات اسباب نزول با تأکید بر آراء علامه طباطبایی را نقد و ارزیابی می‌کند.

بخش دوم کتاب، مشتمل بر دو فصل است:

- در فصل اول با عنوان «مباحث کلی در باب اسباب نزول»، راه دستیابی به روایات اسباب نزول، فواید شناخت این دسته روایات و ضوابط پذیرش آن را بررسی می‌کند. همچنین آسیب‌شناسی روایات اسباب نزول و اهمیت نقد این روایات نیز مطرح می‌شود.
- فصل دوم با عنوان «نقد و بررسی مبانی و روش سیوطی در روایات اسباب نزول»، ضمن تبیین مبانی سیوطی در روایات اسباب نزول، به تفاوت دیدگاه سیوطی و علامه طباطبایی می‌پردازد.

